

مجموعه حکمت جاویدان / ۱۶

رمز و مثال اعلی: تحقیقی در معنای وجود

مارتین لینگز

ترجمه فاطمه صانعی

لینگز - مارتین Martin / Lings

ریمز و مثال اعلی: تحقیقی در معنای وجود/ نویسنده مارتین لینگز

مترجم فاطمه صانعی.

تهران: حکمت، ۱۳۹۱.

ص. ۱۶۸

۹۷۸-۹۶۴-۳۴۴-۰۷۲-۶

فیبا

Symbol & archetype : a study of the meaning of existence, c 2006

سمبولیسم

دین -- فلسفه : سنت و سنت‌گرایی

صانعی، فاطمه، ۱۳۵۸ - مترجم

BL ۶-۳۱ ج ۹، ۸ ۱۳۹۱

۲۰۳/۷

۲۶۸۱۴۹۲

شناسه:

عنوان و نام پدیدآور:

مشخصات نشر:

مشخصات ظاهری:

شابک :

وضعیت فهرست‌نویسی:

آدرس محل عنوان اصلی:

موضوع:

موضوع:

شناسه افزوده:

رده‌بندی کنگره:

رده‌بندی دیویی:

نمارة کتابشناسی ملی:

مؤسسه انتشارات حکمت

نشانی
تهران، خیابان انقلاب،
ابتدای خیابان ابوریحان، شماره ۹۴
www.hekmat-ins.com
info@hekmat-ins.com

تلفن
۶۶۴۶۱۲۹۲ و ۶۶۴۱۵۸۷۹

نمبر
۶۶۴۰۶۵۰۵

نویسنده: مارتین لینگز
مترجم: فاطمه صانعی
دبر و ویراستار مجموعه: حسین خندق‌آبادی
حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی: انتشارات حکمت
طراح جلد و یونیت‌فرم: حسن کریم‌زاده
نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۱
شمارگان: ۱۲۰۰ نسخه
امور فنی: شرکت چاپ و نشر کیمیای حضور
© همه حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است

فهرست

مقدمه مترجم ۹

دبیاچه ۱۳

فصل اول حقیقت رمزی چیست؟ ۱۵

فصل دوم مرز قاطع ۲۷

فصل سوم حقیقت رمزی ازواج ۳۳

فصل چهارم حقیقت رمزی سه تان رنگ‌های اصلی ۴۳

فصل پنجم مثل اعلای مکریم عبادی ۵۹

فصل ششم زبان خدايان ۷۳

فصل هفتم حقیقت رمزی آب در قرآن ۸۳

فصل هشتم حقیقت رمزی تیرها

در ترانه‌های کهن لیتوانیایی ۹۱

فصل نهم هفت گناه کبیره

در پرتو حقیقت رمزی عدد ۱۱۵

فصل دهم حقیقت رمزی مسجد و کلیسای جامع

در پرتو مقامات حکمت ۱۳۱

فصل یازدهم حقیقت رمزی حس ذوق ۱۵۳

فصل دوازدهم حقیقت رمزی درخت در تذهیب قرآنی ۱۵۹

نمایه ۱۶۵

مقدمه مترجم

در آثار مارتین لینگر (۱۹۰۹-۱۹۸۵)، برجسته‌ترین سنت‌گرای انگلیسی، همچون آثار دیگر سنت‌گرایان، دین، مابعدالطبیعه و عرفان، هنر و نقد تجدد رشته‌هایی درهم‌تنیده‌اند. در عین حال، ویژگی شاخص عمده آثار وی توجه خاص به هنر اسلامی به‌ویژه خوشنویسی و تذهیب و تمرکز بیشتر بر عرفان اسلامی است. این مضامین درهم‌تنیده در اثر حاضر نیز به‌روشنی نمایان‌اند.

موضوع این کتاب، یعنی رمز و مثال اعلی، از سوی مبتنی بر اصل مهم سلسله‌مراتب وجود در نگرش مابعدالطبیعی و عرفانی است و از سوی دیگر عنصری اساسی در هنر و ادبیات سنتی به‌شمار می‌آید. در نگرش مابعدالطبیعی و عرفانی نه‌تنها هرچه در پیرامون انسان است رمزی از یک مثال اعلی است، بلکه هر انسانی خود رمزی از مثال اعلای خویش است و بنابراین می‌تواند در سفری معنوی از رمزهای اعیان پیرامون خود به مثل اعلای آنها و از این طریق به مثال اعلای خود واصل شود. اهمیت پرداختن به چنین موضوعی، همان‌طور که مارتین لینگر خود می‌گوید، از اینجاست که پرسش از حقیقت رمزی اگر عمیق فهمیده شود زندگی انسان را دگرگون می‌سازد؛ خاصه در دنیای جدید و در هنگامه‌ای که رمز و مثال اعلی (سمبول و آرکتیپ) در اندیشه و آثار یونگ صرفاً معنایی روان‌شناختی پیدا کرده‌اند و گفتمان علمی غالب، که اساساً گفتمانی ماده‌گرا و تجربی است، نه‌تنها نگاه رمزی به طبیعت و

انسان را بر نمی‌تابد. بلکه آنها را به امور مادی و کمی تقلیل می‌دهد: درست برخلاف نگاه رمزین سستی که همواره این دو را به مُثُلِ اعلایشان در عالم الوهی ارتقا می‌دهد.

مارتین لینگز این کتاب را در دوازده فصل تنظیم کرده است؛ در فصل اول به تبیین معنای رمز و حقیقت رمزی و گستره اطلاق آنها می‌پردازد. نکته شایان ذکر در این فصل این است که لینگز تبیین خود را بر آیات قرآن استوار می‌سازد. البته این استناد به قرآن، و نیز به کتاب مقدس، در فصول بعدی کتاب هم نمایان است. در فصل دوم، با تبیین نسبت رمز و مثال اعلی بر پایه آموزه مراتب وجود، جایگاه مُثُلِ اعلی را در این سلسله مراتب تعیین می‌کند. در فصل سوم به شرح حقیقت رمزی دوگان در ازواج و در فصل چهارم به شرح حقیقت رمزی سه گان رنگ‌های اصلی می‌پردازد؛ سه گان که در سنت‌های مختلف سرآغاز تجلی کثرت است و رنگ‌ها که، به مثابه بُعد «کیفی» کثرت، رمزی از غنای وحدت الوهیت و بی‌نهایتی گنج پنهان‌اند. سپس در فصل‌های بعد به بررسی و رمزگشایی پاره‌ای رمزها در سنن مختلف و در حوزه‌های گوناگون همچون آیین‌های عبادی، هنر، اعیان طبیعی و فضایی انسانی می‌پردازد.

در سراسر متن دین مارتین لینگز به قرابت شوان (۱۹۰۷-۱۹۹۸) کاملاً مشهود است و او خود به این مسئله اذعان کرده است. افزون بر این، در برخی موارد به گفتارهایی از رنه گنون (۱۸۸۶-۱۹۵۱) و تیوس بورکهارت (۱۹۰۸-۱۹۸۴) نیز استناد کرده است. به نظر می‌رسد در این کتاب وی در حقیقت تلاش کرده است تا نحوه کاربرد و اطلاق اصول مابعدالطبیعی بر پاره‌ای از مصادیق گوناگون آن را نشان دهد. هرچند تعبیر و تفسیرهای او از رمزها نسبت به آثار گنون، شوان و بورکهارت، اگر با احتیاط بتوان چنین گفت، رنگ ذوقی‌تری دارند.

درباره ترجمه به دو نکته باید اشاره شود. نکته اول درباره دو واژه اصلی به کاررفته در عنوان و نیز در سراسر کتاب است، یعنی «رمز» و «مثال اعلی».

سمبول و آرکیטיפ. در فرهنگ یونانی-انگلیسی لیدل اسکات، واژه یونانی سیمبولون *σύμβολον* به معنای مطابق درآمدن دو نیمه یک شیء است که میان دو نفر شکسته می‌شد تا در ملاقات بعدی دلیلی بر ارتباط و نسبت این دو باهم باشد. بر این اساس، در معنای اصلی واژه «سمبول» نسبت مطابقت و تناظر دو چیز باهم نهفته است. اما در زبان فارسی واژه‌ای که نه از نظر ریشه‌شناختی، بلکه از نظر معنایی شاید بتواند معادل نسبتاً مناسبی برای سمبول باشد واژه «رمز» است. در لغت‌نامه دهخدا رمز به معنای اشاره و ایما، سر و راز، نشانه، علامت و دال آمده است. در متون حکمی و عرفانی ما واقعیات محسوس این جهانی همواره به مثابه رمزهایی از حقایق مقول آن جهانی تلقی شده‌اند. به سخن دیگر، این واقعیات «دال‌ها» و «نشانه‌هایی‌اند که به حقایق عالی‌تر از خود «اشاره» می‌کنند؛ حقایقی که در مقایسه با این واقعیات مشهود به مثابه «سر» و راز»ند.

و اما واژه «آرکیטיפ»، در فرهنگ Merriam Webster معنای دوم از سه معنای ذکر شده برای این واژه دقیقاً به ایده افلاطونی اشاره دارد (معنای نخست آن، الگوی آغازین و نمونه کامل است و معنای سوم، کاربرد این واژه را در روانشناسی یونگ توضیح می‌دهد). در متون حکمی و فلسفی اسلامی از ایده افلاطونی به «مثال عقلی»، «مثال نوری» و «مثال مطلق» تعبیر شده است. همچنین در لغت‌نامه دهخدا ذیل مدخل «مَثَل» تعبیر «امثال علیا» که جمع مکسر «مثال اعلی» است، آمده است. این تعبیر ترکیبی با دو جزء واژه Archetype به نحوی هم‌خوان است و توضیح نویسنده در پایان فصل دوم همین کتاب می‌تواند مؤیدی بر انتخاب این واژه باشد.

نکته دوم اینکه، تا آنجا که نگارنده این سطور می‌داند، برخی از فصول این کتاب پیشتر به صورت پراکنده ترجمه شده‌اند که مشخصات آنها بدین شرح است:

۱- «معانی رمزی سه گانه رنگ‌های اصلی» (فصل ۴ این کتاب)، ترجمه محسن قائم مقامی، در جام نور و می کهن: مقالاتی از اصحاب حکمت خالده، به کوشش مصطفی دهقان، مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی، تهران ۱۳۸۴؛

- «نماد آب در قرآن» (فصل ۷ این کتاب). ترجمه سیدرحیم موسوی‌نیا، فصلنامه هنر (بهار ۱۳۷۴)، شماره ۲۸:

- «آوازهای لیتوانیایی» و «هفت گناه کبیره» (فصل‌های ۸ و ۹ این کتاب). ترجمه امین اصلانی، در هرمس و زبان مرغان، نشر جیحون، تهران ۱۳۸۷.

در پایان، ابتدا خداوند را سپاس می‌گزارم که هر لحظه زندگی‌ام قرین لطف و رحمت اوست و سپس از همه کسانی که در این کار مشوق و همراه بودند تشکر می‌کنم. از مسئولان انتشارات حکمت و به‌ویژه جناب آقای حسین خندق‌آبادی که در مقام دبیر «مجموعه حکمت جاویدان» هم تأخیرهای مکرر من در به سرانجام رسانیدن ترجمه را صبورانه تحمل کردند و هم مقابله و ویراستاری نهایی کار را انجام دادند. از همسرم رضا کورنگ بهشتی که مقابله و ویراستاری اولیه را بر عهده گرفت و از هیچ کمک و راهنمایی دریغ نکرد. از جناب آقای مهرداد وحدتی دانشمند که ترجمه ترانه‌های فصل هشتم از ایشان یا بر اساس پیشنهادهای ایشان است. و بالاخره از خانواده‌ام که همواره در شرایط سخت انجام دادن این کار همراه بودند و مخصوصاً از برادرم محمود رضا که بدون یاری‌اش تهیه نسخه اولیه الکترونیکی این کار با مشکل مواجه می‌شد.

ف. صانعی

دیباجه

پاسخ به این پرسش که «حقیقت رمزی چیست؟»، اگر عمیق فهمیده شود، دانسته و بی‌گمان زندگی انسان را به کلی دگرگون می‌سازد؛ و به‌راستی می‌توان گفت بیشتر مشکلات دنیای متجدد از جمل به آن پاسخ ناشی می‌شود. اما در خصوص گذشته، هیچ تعلیم سنتی وجود ندارد که نیاموزد این جهان، جهان رمزهاست، تا آنجا که چیزی دربر ندارد که یک رمز نباشد. بنابراین، انسان دست‌کم باید بداند رمز چه معنایی دارد، نه تنها به این دلیل که در این دنیا باید زندگی کند، بلکه همچنین و مهم‌تر از همه به این دلیل که بدون چنین درکی او نمی‌تواند خود را، که رمز برین و محوری در طور^۱ زمینی است، بشناسد.

لازم نیست بگوییم که این کتاب کوچک ادعای جامعیت ندارد. هدف آن این است که خواننده را قادر سازد تا درباره برخی از جنبه‌های اساسی حقیقت رمزی در ارتباط با الوهیت، سلسله‌مراتب عالم، نقش انسان، قوا و صفات او، شرایطی که تحت آن قرار می‌گیرد، اعیان طبیعی که او را در احاطه دارند، آثار هنری و غایات نهایی‌اش تأمل کند و این‌همه با ارجاع به ادیان زنده بزرگ جهان، به‌ویژه اسلام و مسیحیت، صورت می‌گیرد.

فصل نخست همچون مدخلی خواهد بود بر موضوع. ما آن را صرفاً با گفته‌ای آغاز می‌کنیم که روزگاری سخنی بدیهی بوده است، ولی اکنون گفتنش، بی‌اغراق، هیچ عذر و توجیهی نمی‌خواهد: حقیقت رمزی مهم‌ترین چیز در وجود و در عین حال تنها تبیین وجود است.

1. state